

КУЛТУРА

Култура - Брой 36 (2742), 01 ноември 2013

Ловецът на ситуации

Цветан Кръстев, „Фрагменти – Субективна реалност”. „Contemporary Space”, Варна. 3 - 23 октомври 2013. На 15 видеоекрана е представена специална селекция на видео творби от последните 20 години, създадени от Цветан Кръстев.

Един художник броди край морето в търсене на изгубените смисли, заслушан в звуците на природата, на човешкото суетене и на собствените си представи за изкуство.

Цветан Кръстев прави това вече над 30 години. Създаде изключително качествени творби на съвременното визуално изразяване и постепенно, но безспорно стана един от най-добрите художници в най-новото българско изкуство. Още когато започваше в началото на 1980-те години, той правеше различни и нестандартни за тогавашната художествена ситуация работи – мащабни инсталации и обекти от природни материали, от дърво и камък, почти винаги на морския бряг. Те бяха близки до лендарта или до екологичната художествена концепция, но при всички случаи бяха впечатляващи и новаторски за нас. И въпреки че дълго време никой (дори и аз) не оценяваше и не посочваше очевидната естетическа стойност и важното значение на творбите му за обогатяването на художествения език, Цветан Кръстев стоически, мълчаливо и безкомпромисно продължи да създава *неконвенционално* съвременно изкуство. Изгради и пусна в морето свой личен остров (*Трансмисия*, 1992 г.). Ритуално изпари морската вода чрез слънцето и я превърна в морска сол (*Приобщаване на Черно море към световния океан*, 1997 г.). Пренесе на гръб тежък камък пеша от брега на Варна до Шумен и то наистина, без никаква симулативност, а след показването му в изложба го върна обратно на морето във вид на каменен прах (*Пренасяне центъра на тежестта*, 2002 г., *Разпиляване центъра на тежестта*, 2004 г.). Нарисува с дигитални средства живо море и го постави сред класическите морски пейзажи на Георги Велчев (*Неомаринизъм*, 2006 г.). И още десетки изумителни произведения.

Така описани, творбите му сигурно звучат странно на тези, които не са ги гледали, но фотоинсталациите, обектите, видеофилмите и текстовете, чрез които Кръстев ги представя, имат невероятно въздействие и изключителна естетическа и интелектуална сила.

Художникът боготвори природата и моделира своите концептуални визии главно в нея и чрез нея. Вглежда се в нейните градива, размества и обработва мащабни терени (*Възстановяване на морето в реални граници*, 2010 г.), променя агрегатни състояния и материи, размишлява философски за ритъма и смяната на годишните и човешките времена (*Един филм за лятото*, 2008 г.). Прави го с някаква демиургична лекота, сигурност и воля. Интересува се от отношението *Природа – Човек* в универсален, а понякога и във вселенски аспект, търси всеобщите причини и принципи, етическите фундаменти и креативните същности на земната и човешката природа. Посочва *Пътя* като нещо съдбовно важно и го изследва като движение, търсене, промяна, процес, преодоляване, познание, овладяване и съзидание, като включва и Сизифовския контекст на усилието и бунта, и Одисеевата цялост и завършеност на пътуването и завръщането.

Артистичният път на Цветан Кръстев, поне в първата му половина до сега, протича в постмодерния период на изкуството, който даде на художниците свободата и сладостта да играят с понятия, контексти, стари и нови първообрази, политически и

културни образци, да иронизират, пародират и провокират по най-радикален начин. За съжаление, сцената се насити и с претенциозни концептуални конструктори, носещи само обърканост, празнота и безсмислие.

Точно категорията *смисъл* отделя и откроява изкуството на Кръстев в съвременната художествена среда. С визуална култура и концептуална дълбочина той преоткрива сериозните смисли и духовните феномени на човешката и природната същност. Постига го оригинално, с мащабни артистични жестове, но с някаква трудно постижима в този род изразяване човешка топлина и добронамереност – отвъд често срещаната агресивност и деструктивност спрямо етически и естетически ценности, отвъд шизофренната импулсивност на самовлюбения Аз. Цветан Кръстев е абсолютно свободен, овладян и хармоничен в себе си артист.

Фрагменти субективна реалност е нарекъл той най-новата си изложба, която е експонирана във варненската галерия **Contemporary Space** (Съвременно пространство). Тя представлява внушителна панорама на видеотворбите му от последните 20 години, като в нея доминират работите от 2011 – 2013 година. На 15 монитори и екрани, разположени в премислен безпорядък на пода и по стените на галерията, текат 120 филма, всеки с времетраене най-често от половин, една, две или три минути. Има и няколко филма между 10 и 20 минути с включени текстове, написани и произнесени от самия художник (*Разпъване центъра на тежестта*, 2004 г., *Един филм за лятото*, 2008 г. и още 5-6 филма). Всеки монитор представя специално селектирана група филми под общо наименование: *Дзен практики*, *Сезонни интервенции*, *Малки глобални намеси*, *Кратки истории по действителни случаи*, *Лунни етюди*, *Приложна метафизика*, *Фосили*, *Автопортрети* и пр. Цялата изложба с начина си на аранжиране представлява своеобразна инсталация, лабиринт от светещи и понякога звучащи екрани, сред които зрителят навлиза и където може да се изгуби с часове в съзерцание на умните истории и персоналните ритуали на Цветан Кръстев. В този красив и огромен лабиринт от субективни художествени фрагменти може лесно да се разбере, че художникът е абсолютно верен и отдаден на артистичната си и етична кауза, че посвещава всеки ден и миг на това да съзира, изгражда и скрепява тези отделни фрагменти в една цялостна духовна реалност, където, макар и самотен, се чувства щастлив да продължава некомерсиалния си път в изкуството. Сред това визуално множество със сигурност ще се усети чувствеността и силата на любовното му обяснение към Природата, фината ирония и самоирония към човешките намеси и поведение, премерения му и овладян артистизъм като главно действащо лице, без никакви лековати и смехотворни игрички. Неизбежен е респектът от безкрайното въображение, от вкуса към странното и необикновеното, от дълбочината на интелектуалния поглед и размисъл. „*Не правете нищо в материалния свят, ако не се налага! Направете го във въображаемия!*” - изписва в един от филмите си Кръстев.

И накрая не мога да не посоча едно важно обстоятелство. Изложбата на Цветан Кръстев е ситуирана във възможно най-доброто пространство за съвременно изкуство, каквото предоставя галерия Contemporary Space във Варна. Тя е създадена преди една година, направена е с много вкус и подходяща естетика и се води от един млад, амбициозен и талантлив тандем – художничката Биляна Рубинова и експерта във визуалните технологии Васил Даскалов.

За мен остана удовлетворението да предложи осъществяването на изложбата както на галерията, така и на художника, с ясното съзнание, че тя ще стане културно събитие.

Румен Серафимов

Цветан Кръстев е роден през 1962 г. Завършил е художествената гимназия в Казанлък. Работи в областта на концептуалното изкуство. Създава живопис, инсталации, обекти, видеоарт. Участвал е в представителните изложби, фестивали, биеналета и форуми на съвременното изкуство в България и е едно от най-големите и доказани имена в него.

Член е на организационния екип на биеналето на визуалните изкуства „Август в изкуството”. Живее и работи във Варна.

Разговор с Цветан Кръстев

- Би ли споделил как, като автор, ти влияе социалната и икономическа обстановка?

- Опитвам се да не ми влияе, а само да ме провокира. Много често изкуството се случва на принципа на съпротивлението. Понякога враждебната обкръжаваща среда се явява благодатна почва, на която то вирее. Функцията му е не да отразява реалността, а да я променя. Изкуството е реално действаща индуктивна магия, която променя действителността по свой образ и подобие. То е възникнало още в древността не с украсителски или животоописващи функции, а като средство да се влияе на обкръжаващата среда. Хората от неолита са рисували ловни сцени в пещерите - не за да ги декорират, а като ритуал за успешен лов.

- Доколко работата ти е продължение (или опозиция) на теб самия? Доверяваш ли й се? Разбирате ли се?

- Не гледам на нея като на нещо отделно от мен. Всъщност, изобщо не я възприемам като работа в общоприетия смисъл. За мен това е ежедневен ритуал за взаимодействие с реалността (лишен от всякаква тържественост).

- Ще е интересно да научим за процеса ти на работа. Би ли споделил?

- Той за мен е своеобразен всекидневен лов на ситуации. Намирам ги, изваждам ги от злободневния им контекст и отново ги връщам на мястото, от което съм ги взел. Така мисля, че в реалността се проявяват неща, които иначе биха останали в латентно състояние.

- Откъде намиращ/черпиш мотивация, за да се занимаваш с изкуство?

- Търсенията ми са в граничните зони между видовете и жанровете изкуства. Тенденцията към синтез между тях не е с днешна дата. Още от възникването си изкуството е било много по-близо до т. нар. „неконвенционални” форми, отколкото днес.

Един ритуален танц в примитивните общества си е чист пърформанс, фетишите са обекти, светилищата са своеобразни инсталации, построяването на мегалитните комплекси е лендарт и т.н. Априори изкуството е възникнало като синтез.

Впоследствие е настъпил процес на опосредяване и разделение по видове, жанрове и т. н.

- Смяташ ли, че системни усилия в течение на времето променят теб и твоята среда в определена посока?

- Всичко се променя. Нещата нямат твърди и неделими граници. Те проникват едно в друго и си взаимодействат в състояние на постоянна индукция. Това се случва независимо от усилията.

- Как се вписва последната (актуалната) ти изложба в такова натрупване?

- Като процес в развитие.

- Чувстваш ли се удобно като художник, част от българската сцена?

- Удобството и уютът притъпяват сетивата. Предпочитам да съм аутсайдер с изострени сетива. Нуждая се от дразнители.

- Често твоите произведения се представят посредством видео, видеодокументация, филм и т.н., като в основата им са "реални" ситуации, пърформанси, действия... Защо използваш технологичния посредник?

- С течение на времето се опитвам работите ми да са все по-необвързани с някакъв материален носител. Напоследък работя почти изцяло във виртуалното пространство. Но колкото и да се игнорира "правенето", споделянето е неделима част от творческия процес. Избрал съм видеото като най-лек и непосредствен начин за това. Изкуството като вид комуникативна система предава тезата на един художник извън конкретно произведение, по-скоро като интелектуално присъствие, характер и тон.

- Румен Серафимов те определя в анонса за изложбата като "абсолютно свободен, овладян и хармоничен в себе си артист". Кое от това е най-невярно?

- Не зная кое от определенията е вярно, но много държа на "абсолютно свободен". "Овладян и хармоничен в себе " звучи много завършено.

- Какъв е поводът да направиш тази "ретроспектива"? Как те кара да се чувстваш едно обобщаване на усилията и работата ти до сега?

- Няма специален повод за тази изложба. Просто реагирах на поканата от галерията.

- Не мога да не питам за името на изложбата - "Фрагменти субективна реалност". Мисля, че фрагментарност е последното, което може да характеризира твоите работи, а и творческа кариера. Произведенията ти носят тъкмо обратното - усещане за тоталност и принадлежност към нещо по-голямо, някакъв център, територия или поле, където зрителят може да надникне само през мониторите на видеото.

- Фрагментите са градивните единици на цялото. Определена сглобена комбинация от тях би могла да има претенциите за "цяло", но тя е застинала, статична и лишена от възможността да бъде всичко останало. А фрагментите, от една страна, носят в себе си всичката информация за цялото и от друга – предоставят възможността да влизат в различни конфигурации и да съставят безкрайните версии на реалността.

Въпросите зададе **Йово Панчев**

Румен Серафимов, Йово Панчев